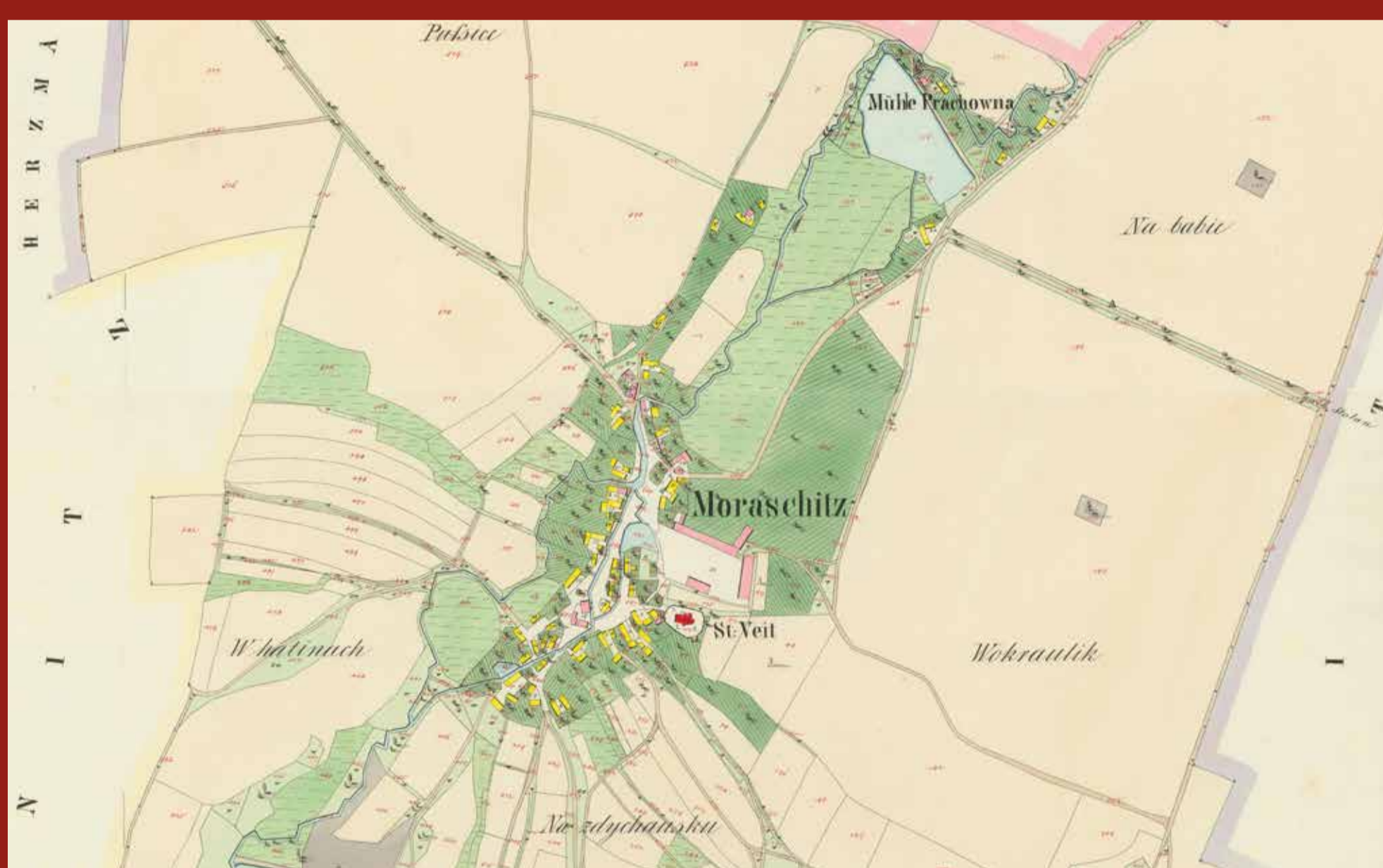

3.

1839

Morašice

Pardubický kraj

Ves Morašice rozkládající se na severním úpatí Železných hor při řece Bylance, jejíž existenci lze datovat již do 13. století, vznikla pravděpodobně postupným růstem v blízkosti kostela sv. Víta a původní tvrze. Během 19. století se obec příliš územně ani početně nerozvíjela. Stavební ruch nastal až na počátku 20. století, kdy byly postupně upravovány stávající usedlosti nebo budovány nové domy v duchu modernistických tendencí. Druhá polovina 20. století předchozí výstavbu až na malé úpravy v podstatě zakonzervovala.

Ves Morašice se rozkládá v rovinaté krajině při severním úpatí Železných hor. Protéká jí říčka Bylanka, která napájí na katastru vsi tři rybníky, z nichž jeden se nachází přímo v jejím středu. Původně uváděná první zmínka o existenci vsi z roku 1226 je podle novějších bádání nejistá, ale vzhledem k tomu, že presbytář zdejšího kostela sv. Víta pochází z 13. století a úpatí Železných hor bylo postupně osídlováno od 10. století, ves k tomuto datu již existovat mohla. Od roku 1382 se v pramenech objevuje Hereš z Morašic, pravděpodobně z rodu vladyků Mrdických.

V polovině 15. století přechází tvrz do majetku Andělů z Ronovce, kterým se podařilo panství od dob husitských válek rozdělené mezi několik vlastníků sjednotit. V roce 1544 získal morašické zboží Mikuláš Štítný ze Štítného, za jehož potomků vzkvétala místní tvrz i celé panství. Úpadek přišel až během třicetileté války a roku 1631 získala předlužené panství Johanka Pětipeská ze Žlunic. Ta je postoupila Václavu Eusebiovi z Lobkovic, který je využil k umoření svých závazků vůči Františku hraběti ze Šternberka. Posledně jmenovaní majitelé již na Morašicích nepobývali. Roku 1661 Jan svobodný pán ze Šporku připojil ves ke svému panství Heřmanův Městec. Panství v roce 1828 koupil rod Kinských, který je vlastnil až do zániku patrimoniální správy.

V 2. polovině 19. století se ves příliš územně ani stavebně nerozvíjela. To se změnilo na konci 19. a počátku 20. století, kdy se domy s roubenou konstrukcí postupně začaly přestavovat na zděné podle návrhů stavitelů z blízkého okolí. K největší stavební proměně Morašic pak došlo během 20. a 30. let 20. století, kdy byla řada usedlostí přestavována, a přibývaly nové. Rozvoj obce podpořilo rozparcelování panského dvora v roce 1925, díky němuž místní zemědělci mohli získat nové pozemky. V 2. polovině 20. století ve vsi postupně ubývalo obyvatel, domy byly pouze udržovány nebo upravovány v duchu stavebních a estetických tendencí doby.

Podoba zástavby převažující v Morašicích na konci 19. století je patrná u roubených domů krytých sedlovými střechami, s bedněnými štíty, dnes v přízemí s vápennou omítkou, např. čp. 37. **(obr. 1)** Z počátku 20. století (1909) se dochoval návrh přestavby dodnes stojícího domu čp. 53 od stavitele Josefa Ježka se dvěma okny v přízemí, původně ohraničenými výraznými nadokenními a podokenními římsami, a s dvěma okénky ve štítu. **(obr. 2)** Toto rozvržení průčelí převažovalo v Morašicích u obytných staveb usedlostí zejména v 1. polovině 20. století. Ve druhém desetiletí se na některých průčelích projevoval vliv secese s geometrizujícími motivy, například na fasádě domu čp. 18 z roku 1913. **(obr. 3)** Stavbou pro zemědělskou obec velmi nezvyklou je vila z roku 1928 vystavěná uprostřed pozemku na tehdejší okraji vsi od významného českého architekta Jana Zázvorky. **(obr. 4)**

